

Невара Л.М,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри міжнародного права,
Факультету міжнародних відносин,
Національного авіаційного університету

Добрянська М.А.,

студентка кафедри міжнародного права,
Факультету міжнародних відносин,
Національного авіаційного університету,

м. Київ, Україна

ВИКОНАННЯ УКРАЇНОЮ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ З ПИТАНЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВОДНИМИ РЕСУРСАМИ НАСЕЛЕННЯ ЗА МІЖНАРОДНИМИ ДОГОВОРАМИ ТА В РАМКАХ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Вода відіграє одну з найважливіших ролей у житті організму. Людина, кожного дня споживає воду. Без неї організм може прожити лише декілька днів. Тому на сьогодні, досить актуальним є питання забезпечення населення якісною прісною водою, як одного із зобов'язань держави в рамках реалізації права людини на воду та санітарію [1].

Багато міжнародних організацій, що співпрацюють у сфері захисту навколишнього середовища, провели низку досліджень та аналізів стосовно проблеми дефіциту води. Так, ще у 1997 році, під егідою ЕКОСОП ООН було зроблено дослідження, результати якого занотовано у виданні «Комплексна оцінка ресурсів прісної води світу». За результатами дослідження були узагальнені наявні, ще на той час, тенденції: «Упродовж XX ст. використання води зросло більш ніж у 2 рази, в багатьох регіонах її хронічно не вистачає – це пов'язано зі зростанням кількості населення та глобальними проблемами. До 2025 р. дві третини населення світу може зіткнутись з нестачею прісної води» [2, с. 37]. На превеликий жаль, сучасні тенденції говорять про те, що всі прогнози можуть реально справдитися.

Оскільки, за даними ООН, вже понад 1,2 млрд. людей живуть в умовах дефіциту прісної води [3].

Проблема дефіциту водних ресурсів та окремі аспекти цього питання розглядаються в багатьох вітчизняних та зарубіжних наукових працях, документах різних міжнародних організацій. Серед вітчизняних вчених, в працях яких розглядаються питання пов'язані з використанням і охороною водних ресурсів, розвитком водного господарства й інші питання водної безпеки, слід відзначити А.П. Голікова, В.В. Гребіня, А.В. Гриценко, М.В. Гучева, С.С. Левківського, В.Н. Навроцького, М.М. Падуна, О.В. Чунарьова, В.Н. Шевчука, А.В. Яцика, М.В. Яцюка та ін. Значна кількість праць зарубіжних науковців присвячена питанням забезпечення права людини на воду та санітарію, а також проблематиці водних ресурсів у глобальному просторі, а саме: Р. Бейтс, К. Борквейн, Б. Бьорклунд, Е.-Х. Гіссе, П. Глейк, С. Дюбрьоль, А. Кіршнер, М. Крейвен, Ф. Лассер, С. Макінерні-Ленкфорд, С. Маккаффі, С. Пакеро, Е. Рідель, Б. Рудольф, С.М.А. Салман, Й. Сьодін, П. Тільборгер, Л. Хеллер та ін.

Значний внесок у вирішення водоресурсних проблем регіонального і глобального рівня здійснюють міжнародні організації – Всесвітня комісія з води (World Commission on Water), Міжнародна мережа водогосподарських організацій (Water resources management should be organize), Інститут світових ресурсів (World Resources Institut), інші організації й, безумовно, сама ООН. Не дивлячись на значну кількість літературних джерел, присвячених проблемі забезпечення планети водними ресурсами, науковців та організацій, що працюють у даній галузі, заходів, що здійснюються в подоланні водної небезпеки, остання продовжує існувати й, навіть, зростає.

Питання права людини на воду на сьогодні є досить складним. Оскільки чітко прописаного, як такого, права не має. Автор, при розгляді права на воду, дотримується концепції похідного права, а саме: право на воду впливає з природного права людини на життя (Платон, Кант, Арістотель, Гегель та ін.), яке закріплене в Міжнародному біллі про права людини. Тобто

право на воду набувається людиною від народження (хоча і це твердження досить спірне, оскільки питання правоздатності зачатої, але ще не народженої дитини також має свої нюанси).

Інший шлях концептуалізації права на воду – аналіз еволюції розвитку його статусу крізь призму міжнародного звичаєвого права. Експерти права вважають, що право на воду все ще не є міжнародним звичаєм, оскільки послідовна практика держав, щодо цього питання, відсутня. На думку С. Маккаффі, хоч і велика кількість держав визнали право на воду, але лише одиниці взяли на себе зобов'язання реалізувати це право [4, с. 93-115].

Натомість П.Тільбьоргер аргументує підхід до права людини на воду та санітарію як комплексного права. Він стверджує, що це право є всеосяжним, складене з кількох різних компонентів; таке, що походить від прав на охорону здоров'я, на життя, і достатній рівень життя; підтримується низкою прав визнаних як на універсальному так і регіональному рівнях. П. Тільбьоргер розглядає право людини на воду та на санітарію як міжнародні мінімальних стандарти, які держава повинна імплементувати базуючись на трьох компонентах, а саме: 1) незалежному моніторингу; 2) правозастосуванні та заходах щодо приватного сектора; 3) реалізації на міжнародному рівні [4, с. 90]. Враховуючи всю цю різноманітність концепцій та підходів щодо права на безпечну питну воду постає проблема визнання та закріплення такого права.

Розглядаючи право на воду, як похідного від ключових прав людини для її життя і здоров'я, без яких не можлива реалізація всіх інших прав, його закріплення та визнання можна прослідкувати в міжнародно-правових актах універсального та регіонального характеру. Основними є: Загальна декларація прав людини 1948 р., Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р., Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 р., резолюції ГА ООН 2010-2015 рр., резолюції Ради ООН з прав людини 2008-2016 рр., Конвенція про права дитини 1989 р., Конвенція про права інвалідів 2006 р., Африканська хартія прав і добробуту

дитини 1990 р., Африканська хартія прав людини і прав народів 1981 р., Арабська хартія прав людини 2004 р., Водна хартія річки Сенегал 2002 р., Водна хартія басейну річки Нігер 2008 р., Додатковий протокол про економічні, соціальні і культурні права 1988 р., Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Протокол про воду та здоров'я 1999 р. до Конвенції про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер 1992 р. та багато інших [5].

Окрім, договірного права, є низка недоговірних механізмів регулювання проблеми дефіциту води. Наприклад, у Стокгольмській декларації з проблем навколишнього середовища вода визначена як вид природних ресурсів, що потребує захисту [6, ст.21].

Важливу роль відіграла у становленні та розвитку концепції права на воду Міжнародна конференція з водних ресурсів і сталого розвитку, що відбулась в Дубліні 1992 року. Вона закріпила так звані «Дублінські принципи», яких необхідно дотримуватись державам-учасницям Конференції, а саме: 1) принцип визнання прісної води вичерпним і вразливим ресурсом; 2) комплексний підхід до розвитку і управління водним господарством; 3) гендерний принцип, згідно з яким жінки відіграють центральну роль у наданні послуг водопостачання; 4) принцип визнання води економічним та соціальним товаром [7, ст.1-2].

Юридичні зобов'язання із заохочення та забезпечення дотримання прав людини виникають або внаслідок ратифікації міжнародних договорів, або за міжнародними звичаями. Основне зобов'язання, яке виникає для держави – це забезпечувати реалізацію кожного з прав людини, хоча б на мінімальному рівні.

В 1980 р. Г. Ш'ю був запропонований розподіл взяття державою на себе зобов'язань із захисту прав людини, а саме: держава зобов'язана захищати, поважати та виконувати.

Зобов'язання поважати державою проявляється в узгодженні та імплементації законодавства з міжнародними нормами, захищати – в

запобіганні порушення прав, наданні можливостей для відновлення цих прав та компенсації завданої шкоди, виконувати – у вчиненні різних видів заходів, спрямованих на повну реалізацію відповідних прав людини [8, ст. 135].

До основних конкретних зобов'язань забезпечення права на воду, які покладаються на державу в результаті ратифікації міжнародно-правових актів є: забезпечення реалізації кожного з прав людини; доступ до мінімальної необхідної кількості безпечної води; забезпечення доступу до води і водних об'єктів без дискримінації; здійснення заходів попередження та контролю із захисту навколишнього середовища, пов'язаними з водою; забезпечення фізичного доступу до водних систем; реалізація рівномірного розподілу води в рамках усіх наявних систем водопостачання; забезпечення доступу до інформації про воду та санітарію; забезпечення участі громадськості в процесах прийняття рішень, що стосується питань про воду; ухвалення національної стратегії та планів дій із водопостачання; моніторинг реалізації права на воду; ухвалення цільових програм для допомоги вразливим і знедоленим верствам населення; здійснення заходів попередження та контролю над захворюваннями, пов'язаними з водою тощо [5].

До основних міжнародних принципів, щодо реалізації права на воду, належать принцип справедливого і розумного використання водних ресурсів, незаподіяння значної шкоди, охорони транскордонних прісних вод, обміну інформацією, оцінки впливу на транскордонні прісні води, перестороги, принцип «забруднювач платить». В основному вони походять з міжнародного екологічного права.

Більш спеціалізованими є: принцип ухвали плану дій з повної реалізації права на воду та санітарію, офіційно визнати існування права на воду та санітарію; утримуватися від створення перешкод реалізації обговорюваного права та забезпечення цього права; розробити та ухвалити нормативно-правову базу для державних або приватних водогосподарських організацій та санітарних служб, із зобов'язаннями, що стосуються всіх основних

компонентів права на воду та санітарію, і положеннями про участь громадськості, незалежний контроль та дотримання правових норм [9, ст. 42].

На сьогодні в Україні існує низка проблем пов'язаних із забезпеченням права на воду та санітарію. Під час голосування за Резолюцію ГА ООН «Право людини на воду та на санітарію» №64/292 2010 р. Україна утрималась, проте була співавтором Резолюцій Ради ООН з питань права на воду та санітарію 2011-2016 рр. [8, ст. 172]. У такий спосіб, наша держава підтримала позицію, відповідно до якої право на достатній рівень життя, передбачений Міжнародним пактом про економічні, соціальні та культурні права 1966 р., охоплює права людей на безпечну питну воду та послуги санітарії.

Проаналізувавши українське законодавство та його застосування, сучасні тенденції, можна прослідкувати низку проблем, що перешкоджають належному забезпеченні Україною права на воду та санітарію. Зокрема це відсутність державної політики забезпечення прав на воду та санітарію; декларативний характер положень законодавства з питань води; відсутність у законодавстві визначення поняття та елементів нормативного змісту права людини на санітарію; дискримінація у доступі до води і санітарії незахищених верств населення та жителів сільської місцевості; відсутність ефективних механізмів попередження, припинення та боротьби з наслідками забруднення поверхневих і підземних джерел водопостачання; відсутність ефективних рішень притягнення до відповідальності порушників; непрозорість ухвалення рішень, які стосуються надання послуг водопостачання та санітарії та інше.

Основними проблемами реалізації права на воду і санітарії населення України, перш за все є: слабке правове регулювання та незначна практика управління в даній сфері; відсутність державної політики забезпечення зазначеного вище права; відсутність механізмів реалізації законодавства про забезпечення кожної людини питною водою; відсутність у національному законодавстві визначення поняття та елементів нормативного змісту права

людини на воду та санітарію; відсутність ефективних механізмів попередження, припинення та боротьби з наслідками забруднення поверхневих і підземних джерел водопостачання; дискримінація у доступі до води незахищених верств населення та жителів місцевості; відсутність ефективних механізмів притягнення до відповідальності порушників норм законодавства України у цій сфері тощо [5, 8]. Ми бачимо явні проблеми, які потребують нашої уваги та спільних зусиль у їх вирішенні. Необхідно плідно співпрацювати заради спільного блага та процвітання цивілізації.

Зазначені проблеми є досить суттєвими та потребують швидкого вирішення, або ж принаймні, суттєвого покращення наявної ситуації. Для початку, потрібно хоча б закріпити право на воду та на санітарію, як основних прав людини в законодавстві України, а також правозахисні принципи. Потрібно встановити чіткі критерії, що відповідають елементам прав на воду та санітарію, дотримання яких повинно бути забезпечене державою для кожного. Необхідно розробити та намагатись реалізувати програми та проекти, спрямованих на досягнення доступу людей до достатньої кількості чистої прісної води та належних послуг санітарії. Ухвалити рішення спрямовані на посилення санітарно-епідемічного нагляду, підвищення ефективності функціонування системи контролю за наданням послуг та іншими видами господарської діяльності, що спричиняють вплив на права на воду та санітарію. І головне, звернення до міжнародної практики, яка може сприяти поліпшенню ситуації із реалізації прав на воду та санітарію.

Отже, проблема забезпечення населення водними ресурсами є досить актуальною сьогодні та потребує термінового вирішення. Адже, з кожним роком світові запаси прісних водоймищ зменшуються, що є надзвичайною небезпечною загрозою для суспільства. І перш за все, для того щоб покращити ситуацію, потрібно закріпити право людини на воду та санітарію в універсальних та регіональних міжнародних договорах як основного права

людини. Також, необхідно всій світовій спільноті співпрацювати в даній галузі з метою охорони водних ресурсів та їх раціонального використання.

Список використаних джерел:

1. Вода в організмі людини: роль і вміст. [Електронний ресурс] // ОСВІТА.UA. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/biolog/26029/> (дата звернення 06.04.2019).
2. Comprehensive Assessment of the Freshwater Resources of the World: Report of the Secretary-General//United Nations. – 1997. – Pp.64.
3. Guppy. L., Anderson. K. Water Crisis Report. United Nations University Institute for Water, Environment and Health, Hamilton, Canada. – 2017. – Pp.16.
4. McCaffrey S.A. Human Right to Water / Fresh Water and International Economic Law (Weiss E.B. et al eds.) – 2005.
5. Верховна Рада України – Офіційний веб-портал. [Електронний ресурс]: - Режим доступу до ресурсу: www.rada.gov.ua.
6. Hohmann H. Basic Documents of International Environmental Law// Graham and Trotman. – 1992. – Vol. 1. – Pp. 850.
7. Dublin Statement on Water and Sustainable Development 1992// World Meteorological Organization. – 2012. – Pp. 79.
8. Міжнародно-правове регулювання використання та охорони трансграничних прісних вод: монографія / А.В. Кулько; наук. ред. Н.Р. Малишева. – К.: Стилос, 2018. – 735 с.
9. Guidelines for the Realization of the Right to Drinking Water and Sanitation, adopted in 2006 by the UN Sub-Commission on the Promotion and Protection of Human Rights / Resolution 2006 / 10, Promotion of the Realization of the Right to Drinking Water and Sanitation, Report of the Sub-Commission on the Promotion and Protection of Human Rights, Fifty – eighth session // United Nations. – A/HRC/Sub.1/58/L.11. –2006.

Implementation of Ukraine's responsibility to provide population water resources under international agreements and within the framework of the association agreement with the European Union

Nevara L.M.

Dobrianska M.A.

Abstract. The article deals with the international legal regulation of the rights to water and sanitation as basic human rights. The existing concepts concerning these issues of various scholars have been analyzed. The ways of solving the problems connected with the right to water and sanitation in the existing international treaties in the field of universal human rights protection, in particular in Ukraine, are proposed.

Key words: human right to water and sanitation, international agreement, environmental protection.